

УДК 378.018.43: 376]:001.82 (045)

Проскурняк О.І.

д-р психологічних наук,

завідувач кафедри корекційної освіти

та спеціальної психології

Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Яцинік А.В.,

кандидат педагогічних наук, викладач

кафедри корекційної освіти

та спеціальної психології

Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗІ
ЗДОБУВАЧАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
ANALYSIS OF EXPERIENCE OF ORGANIZATION OF DISTANCE
EDUCATION WITH APPLICANTS OF SPECIAL EDUCATION

У зв'язку з розповсюдженням пандемії COVID-19 й переведенням здобувачів на дистанційне навчання заклади вищої освіти стикнулися з певними потребами, аналізу яких присвячено дослідження. Зокрема, визначено, що бракує досліджень застосування дистанційного навчання зі студентами спеціальної освіти. Проаналізовано принципи дистанційного навчання: гуманістичності навчання; пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу, відповідності змісту освіти нормативним вимогам; доцільності застосування сучасних інформаційних технологій; адекватності моделі дистанційного навчання технічним

можливостям університету й студентів; мобільності навчання. Для вивчення складнощів дистанційного навчання було розроблено анкету, яка складалася з 20 питань та базувалася на функціях освітнього процесу: освітньої, розвивальної, виховної, комунікативної. В анкетування взяли участь 52 здобувачі всіх курсів першого рівня вищої освіти, що навчаються на освітній програмі «Спеціальна освіта».

Здобувачі спеціальності 016 Спеціальна освіта, аналізуючи функції освітнього процесу зазначили, що, по-перше, у них були складнощі з інтернет-зв'язком, але завжди була можливість отримати матеріали освітніх компонентів у зручному для них форматі, по-друге, враховуючи специфіку спеціальності 016 Спеціальна освіта, дуже важливими є відвідування освітніх закладів для дітей з особливими освітніми потребами, який на період дистанційного навчання не є можливим, по-третє, не всім здобувачам цікавими є навчальні та виховні заходи, що проводяться дистанційно, по-четверте, переважна більшість, а саме 65% здобувачів, відзначили неможливість замінити он-лайн спілкування безпосередньою взаємодією з викладачем та одногрупниками офф-лайн. Перспективою подальшого дослідження є ґрунтовне вивчення проблем, з якими стикаються не лише здобувачі, а й викладачі і розробка програми заходів, спрямованих на їх усунення.

Ключові слова: освітній процес, дистанційне навчання, здобувачі, функції освітнього процесу, анкетування, спеціальна освіта

Due to the spread of the COVID-19 pandemic and the transfer of students to distance learning, higher education institutions faced certain needs, to the analysis of which this study is devoted. In particular, it is determined that there a lack of research on the use of distance learning with students of special education. The methodological foundations of distance learning, are analyzed in particular the principles: humanistic of education; a priority of the pedagogical approach while projecting an educational process, compliance of the educational content

with regulatory requirements; the appropriateness of using modern information technologies; the adequacy of the distance learning model to the technical capabilities of the university and students; learning mobility. To study the complexities of distance learning, a questionnaire was developed, which consisted of 20 questions and was based on the functions of the educational process: educational, developmental, educative and communicative ones. The questionnaire was attended by 52 applicants of all courses of the first level of higher education who are studying at the “Special Education” educational program.

Students of 016 Special education specialty, while analyzing the functions of the educational process noted that, firstly, they had difficulties with the Internet connection, whereas there was always an opportunity to get materials of educational components in a format convenient for them, secondly, given the particularity of specialty 016 Special education, it is very important to visit educational institutions for children with special educational needs, which has been possible for the period of distance learning. Thirdly, not all applicants are interested in educational and educative activities which are conducted remotely, fourthly, the vast majority of applicants namely 65%, noted the inability to replace online communication with direct interaction with the teacher and classmates off-line. The prospect of further development is a thorough study of the problems faced not only by applicants, but also by teachers and the development of a program of measures aimed at eliminating them.

Keywords: educational process, distance learning, students, functions of educational process, questionnaire, special education

Сьогодні висуває перед системою освіти всього світу, й України зокрема, нові вимоги до організації освітнього процесу, насамперед з необхідністю її відповідності умовам, в яких опинилось суспільство у 2020 році. Дистанційне навчання не є новим у світі, але пандемія COVID-19 змусила заклади освіти всіх ланок швидко переорієнтуватися на опанування методикою викладання он-лайн.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ґрунтується на визначення поняття «дистанційне навчання», яке пропонується розуміти як технологію, що має принципи відкритого навчання, базується на використанні комп'ютерних навчальних програм різного призначення та має за мету створення інформаційного освітнього середовища для надання навчального матеріалу та організації спілкування засобами сучасних комунікацій [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Звичайно, певні заклади вищої освіти вже мали досвід дистанційного навчання, наприклад Луганський національний університет імені Т.Г. Шевченка та інші заклади, які у 2014 році були переміщені з тимчасово окупованих територій Луганської і Донецької областей. За цей час були здійснені певні наукові дослідження стосовно особливостей дистанційного навчання. Зокрема, дослідження Ю.Біляй [1] (Київ,2018) з методичної системи підготовки майбутніх учителів математики та інформатики до використання технологій дистанційного навчання; О.Хара [7] (Київ,2010) - дистанційне навчання математики абітурієнтів; К. Колос [4] про систему Moodle як засобу розвитку предметних компетентностей учителів інформатики (Київ, 2012); О. Гнедкової [3] дослідження присвячено визначенню педагогічних умов формування контролю фахових знань майбутніх учителів іноземних мов у процесі дистанційного навчання. Також цікавим є дослідження О. Воронкіна [2] (Старобільськ, 2016) з історичного аспекту розвитку дистанційного навчання. Однак, наукових доробок з організації дистанційного навчання зі здобувачами спеціальності 016 Спеціальна освіта, на жаль, на сьогодні бракує.

Постановка завдання (цілей статті) Нашу увагу було сконцентровано на меті дослідження – проаналізувати практичний досвід організації дистанційного навчання здобувачами першого освітнього рівня спеціальності 016 спеціальна освіта та розробити пропозиції щодо усунення складнощів.

Методологія і методи. Зауважимо, що організацію дистанційного навчання було розпочато в Харківській гуманітарно-педагогічній академії відповідно до розпорядження Міністерства освіти і науки України у другій половині березня 2020 року. Навчальний 2019-2020 рік було завершено дистанційно. Отже, минуло достатньо часу для того, щоб визначити та проаналізувати особливості організації освітнього процесу дистанційно.

Аналізуючи дослідження учених (К. Колос [4], О.Павленко[5], Т.Ревенко [6], та ін..) можна дійти висновку, що організація дистанційного навчання базується на таких принципах:

- гуманістичності навчання, який полягає у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння здобувачами знань, умінь, досягнення програмних результатів навчання, опануванні опануванні обраною професією для розвитку та вияву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних, інтелектуальних якостей, які б забезпечували розвиток особистості;
- пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу, сутність якого є в розробці дидактичних моделей;
- принцип відповідності змісту освіти нормативним вимогам;
- принцип доцільності застосування сучасних інформаційних технологій, який спрямований на підвищення надання якості освітніх послуг;
- принцип адекватності моделі дистанційного навчання технічним можливостям ЗВО й здобувачів;
- принцип мобільності навчання, який надає можливість здобувачам коригувати або доповнювати освітню програму в потрібному напрямку.

Поряд з вивченням принципів дистанційного навчання, було розглянуто форми і методи його організації. Серед базових форм у ЗВО використовуються лекційні, семінарські, практичні заняття, самостійна робота проходження практики, форми контролю (залік, іспит тощо).

Для вивчення особливостей, складнощів та переваг дистанційного навчання нами було розроблено анкету для здобувачів з урахуванням

специфіки підготовки зі спеціальності 016. Основні блоки питань було розроблено відповідно до структури організації освітнього процесу у закладах вищої освіти [6]. Зокрема, Т.Ревенко було проаналізовано складники освітнього процесу у закладах вищої освіти України [6].

Для розробки анкети принциповим для нас були функції освітнього процесу, а саме: освітня, розвивальна, виховна. Звичайно, ці функції є базовими, однак, на наш погляд, не можна було поза увагою залишити ще й комунікативну функцію, тому що сфера комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу є важливою, особливо під час проведення занять дистанційно.

З метою вивчення якості організації освітнього процесу, що відбувався дистанційно анкетування було проведено у першій половині червня 2020р.

Виклад основного матеріалу. Отже, до анкети було включено питання, які відбивали змістовну наповненість визначених нами чотирьох блоків. Анкета складалася з 20 питань, які передбачали такі відповіді: так, іноді, ні та відкрита відповідь, де здобувач мав можливість визначити інший варіант відповіді. Наведемо оглядовий зміст питань кожного блоку и проаналізуємо відповіді, які були отримані під час дослідження.

Зупинимось на освітній функції. До цього блоку було включені питання, спрямовані на вивчення якості надання освітніх послуг, стану задоволеності дистанційного навчання здобувачами, вивчення особливостей оцінки здобувачами різних форм проведення занять: лекційний, семінарських, практичних, навантаження самостійної роботи здобувачів.

Ураховуючи специфіку організації освітнього процесу у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, а це, насамперед надання переваги практики здобувачів у різних закладах освіти (наприклад, на спеціальності 016 Спеціальна освіта на першому освітньому (бакалаврському) рівні на практику відведено 30 кредитів), було введено питання з оцінки організації практики дистанційно.

Наголосимо, що на всі питання пропонувалось три варіанти відповіді й одна додаткова відповідь залишалася відкритою, де здобувачі мали можливість надати власний варіант відповіді.

В анкетування взяли участь 52 здобувачі всіх курсів першого рівня вищої освіти, що навчаються на освітній програмі «Спеціальна освіта».

Аналіз відповідей питань першої (освітньої) функції надав можливість констатувати, що 46% здобувачів високо оцінюють організацію дистанційних занять, 30% вважають, що організація занять була на середньому рівні, 24% - на низькому. Серед основних зауважень 67% здобувачів пов'язують складнощі з інтернет-зв'язком, незручністю роботи на платформах (наприклад zoom) через обмеженість часу конференції та необхідністю підключатися знов. 43% зазначили, що складно було на семінарських та практичних заняттях у зв'язку з тим, що обговорення питань дистанційно було незвично. Водночас, 98% здобувачів зазначили, що всі матеріали за освітніми компонентами (лекції, теми семінарських практичних тощо) змогли отримати на платформі Class-room, або по електронній пошті від викладача, або в іншій, зручній для здобувача формі. Водночас, 73% опитуваних зазначили, що найбільші складнощі було з організацією практики, пояснюючи тим, що в закладах освіти вони працюють безпосередньо з дітьми з особливими освітніми потребами, можуть оцінити стан розвитку, спрогнозувати реакції дітей та, відповідно до цього, скласти конспект заняття або уроку та практично відпрацювати навички безпосередньо з дітьми під керівництвом викладача та методистом практики. Дистанційна ж форма передбачала написання конспектів й аналіз їх як викладачем, так і здобувачами, але, на думку студентів ефективність оффлайн проведення є значно вищою. Нижче графічно представлено аналіз блоку анкети з оцінки організації освітньої функції освітнього процесу, що відбувався дистанційно.

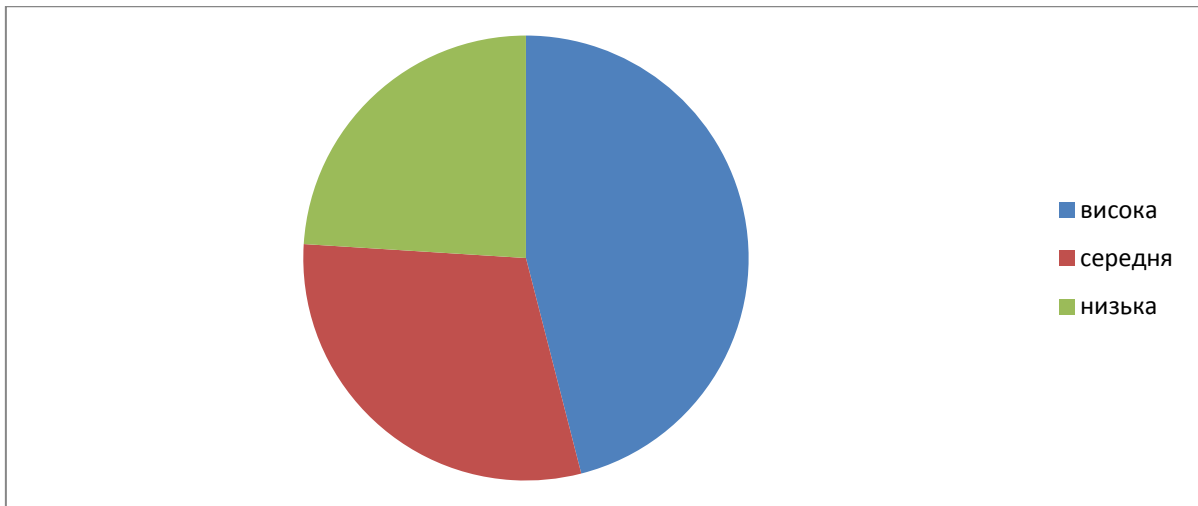


Рис.1 Оцінка організації освітньої функції освітнього процесу, що відбувався дистанційно здобувачами спеціальної освіти

Перейдемо до аналізу виховної функції освітнього процесу під час дистанційного навчання. Зазначимо, що виховну функцію ми розглядали також в контексті проведення поза аудиторної роботи зі здобувачами, а також роботу кураторів груп. До цього блоку анкети були включені питання, спрямовані на вивчення стану задоволеності студентів з проведення дистанційних заходів виховної роботи, взаємодії з кураторами, виховних годин на різні теми, взаємодії з викладами з питань визначення виховної складової занять практики. Зазначимо, що 58% респондентів високо оцінили організацію виховної роботи, зокрема, відмітили злагоджену роботу усіх викладачів кафедри корекційної освіти та спеціальної психології при проведенні цікавих заходів он-лайн, згуртованість роботи викладачів та здобувачів при плануванні та організації заходів. Однак, 22% здобувачів оцінили організацію виховної функції як середню, 20% як низьку. Серед основних зауважень було те, що дистанційні заходи для них не завжди проходили у цікавому для них форматі, але 81% здобувачів відзначили, що куратори груп були з ними на постійному зв'язку, цікавились, чи є у здобувачів проблеми (з навчанням, особистісні тощо) та докладали максимум зусиль для їх вирішення. Нижче представлена графічна оцінка здобувачами

блоку анкети з організації виховної функції освітнього процесу, що відбувався дистанційно.

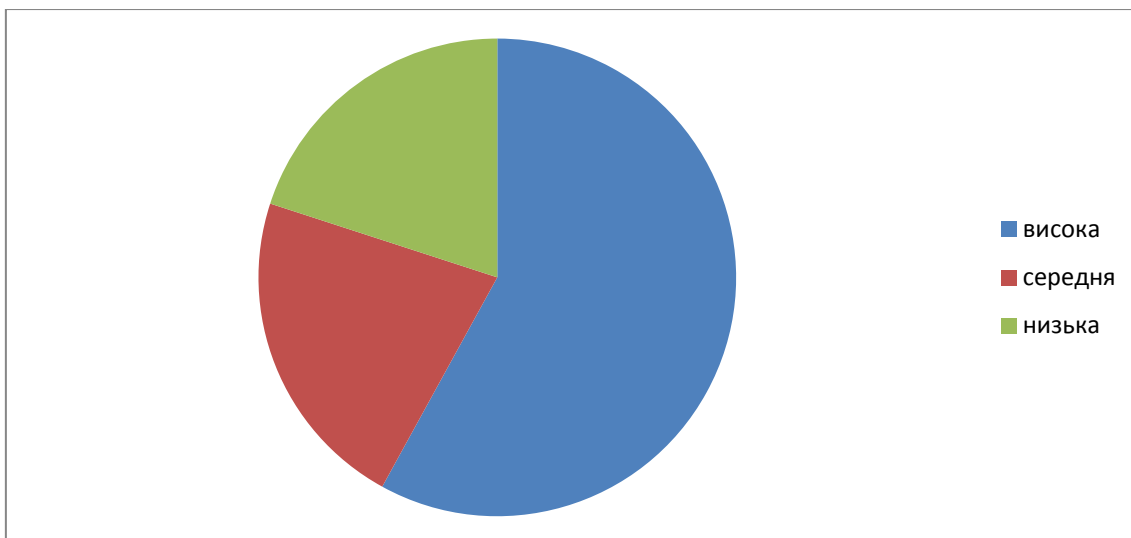


Рис.2 Оцінка організації виховної функції освітнього процесу, що відбувався дистанційно здобувачами спеціальної освіти

Проаналізуємо розвивальну функцію освітнього процесу за період дистанційного навчання. У коло питань цього блоку було включено аналіз здобувачами програмних результатів навчання відповідно до освітньої програми, наукова робота, можливість брати участь у конференціях різного рівня, наукова робота викладачів зі здобувачами, оцінка здобувачами особистісного росту, оволодіння новими методами у навчанні. Високо оцінили розвивальну функцію дистанційного навчання 62% здобувачів, на середньому рівні – 27%, на низькому – 11%. Здобувачі, зокрема, зазначили, що опанували навичками дистанційно навчатися, брати участь у конференціях, та відзначили що це є позитивним досвідом у плані розвитку.

Нижче графічно наведено стан оцінки здобувачами спеціальної освіти розвивальної функції освітнього процесу за час дистанційного навчання.

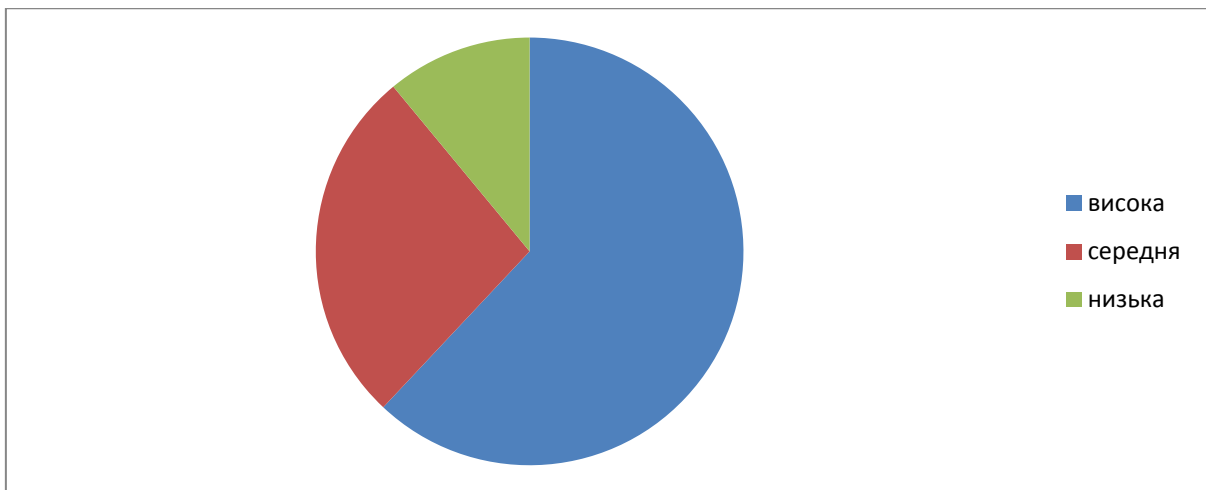


Рис.3 Оцінка організації розвивальної функції освітнього процесу, що відбувався дистанційно здобувачами спеціальної освіти

Особливу увагу ми приділили аналізу комунікативній функції під час дистанційного навчання. У цьому блоці анкети були згуртовані питання з особливостей комунікативної взаємодії між викладачами, здобувачами, можливість спілкуватися дистанційно, оцінювався стан задоволеності від спілкування дистанційно. Саме у цьому блоці на відкриті питання здобувачі ґрунтовно намагалися описати проблеми з якими вони стикалися, складнощі. Серед основних скарг було відзначено здобувачами, що ніяке он-лайн спілкування не змогло їм замінити «живе», що оф-лайн заняття проходять набагато цікавіше, тому що викладачі частіше наводять приклади зі своєї практики, вони бачать зацікавленість студентів певним питанням й намагаються розкрити його ширше, відповідають на додаткові питання. Також здобувачами було наголошено, що їм дуже бракувало міжособистісного спілкування з одногрупниками, сумісного проведення часу. Так, високий рівень задоволеності комунікативною функцією освітнього процесу під час дистанційного навчання було зафіксовано у 35%, середній – 19%, низький – 46%. Ці дані нижче представлені на графіку.

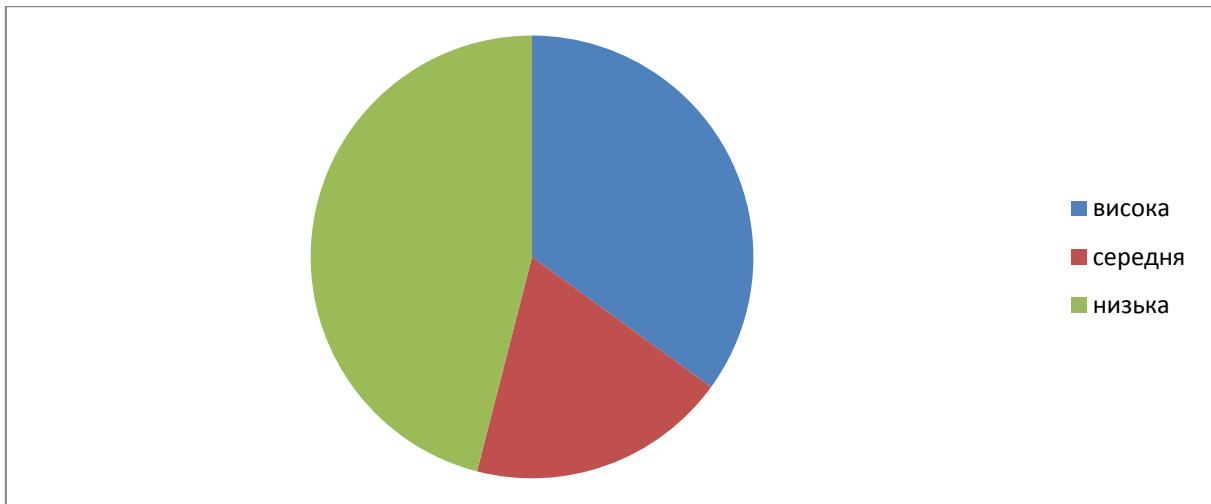


Рис.4 Оцінка організації розвивальної функції освітнього процесу, що відбувався дистанційно здобувачами спеціальної освіти

Висновки. Отже, вищевикладене дозволило нам дійти таких висновків. Здобувачі спеціальності 016 Спеціальна освіта, аналізуючи функції освітнього процесу зазначили, що, по-перше, у них були складнощі з інтернет-зв'язком, але завжди була можливість отримати матеріали освітніх компонентів у зручному для них форматі, по-друге, враховуючи специфіку спеціальності 016 Спеціальна освіта дуже важливими є відвідування освітніх закладів для дітей з особливими освітніми потребами, який на період дистанційного навчання не є можливим, по-третє, не всім здобувачам цікавими є навчальні та виховні заходи, що проводяться дистанційно, по-четверте, переважна більшість, а саме 65% здобувачів відзначили неможливість замінити он-лайн спілкування безпосередньою взаємодією з викладачем та одногрупниками офф-лайн.

З метою покращення надання освітніх послуг дистанційно, вважаємо доцільним такі заходи:

1. Стимулювання міжособистісної взаємодії між викладачами та здобувачами. Комунікативна взаємодія, на наш погляд, є важливим чинником розвитку пізнавальної мотивації. При цьому необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості здобувачів: комусь легше спілкуватися з викладачами у письмовій формі, інші потребують аудіовізуального контакту.

2. Активізація співпраці здобувачів між собою. Маємо на увазі, що сумісне виконання завдань, проектів, аналіз конспектів занять, що готують здобувачі для дітей з особливими освітніми потребами збільшує захопленість навчанням, викликає зацікавленість, сприяє згуртованості студентів.

3. Використання активних засобів навчання, що включають три компоненти: програмні засоби, навчальні матеріали й бесіди в реальному масштабі часу. Нині сучасні засоби комунікації можуть їх підтримувати.

4. Організація швидкого зворотнього зв'язку. Викладачі, які перевантажені надходженням великої кількості виконаних завдань здобувачами різних груп, не завжди швидко реагують на звернення здобувачів, оцінювання якості виконання роботи займає певний час. Отже, викладачам слід визначати зі здобувачами чіткі терміни виконання завдання та їх оцінювання, виділяти окремий час для спілкування з приводу оцінки якості виконаного завдання здобувачем.

5. Ефективне використання часу. Це є актуальним питанням для здобувачів і викладачів, тому що існують проблеми з організацією часу, консультації з пріоритету виконання певних завдань, уміння планувати свій робочий (навчальний) день є запорукою успішності засвоєння знань при дистанційній формі навчання.

6. Стимулювання мотивації до навчання. Викладача необхідно активізувати мотивацію студентів до активності у дистанційному навчанні через розкриття переваг нових засобів телекомунікацій, виявляти прогалини у пізнавальній активності та здійснювати заходи щодо її усунення, нівелювання у здобувачів.

7. Урахування здібностей, особливостей вищих психічних функцій кожного здобувача, що допоможе урізноманітнити та індивідуалізувати освітній процес, збагатити його новими засобами, використовувати нові технологічні ресурси.

Перспективи подальшого дослідження. У зв'язку з тим, що ситуація з пандемією змушує освітні заклад працювати й надалі дистанційно,

перспективою подальшого розвитку є ґрунтовне вивчення проблем, з якими стикаються не лише здобувачі, а й викладачі і розробка програми заходів, спрямованих на їх усунення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біляй Ю. Методична система підготовки майбутніх учителів математики та інформатики до використання технологій дистанційного навчання 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика) автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук К. 2018. 22с
2. Воронкін О. Тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання студентів вищих навчальних закладів України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. н. Старобільськ, 2016. 22с
3. Гнедкова О. Педагогічні умови формування контролю фахових знань майбутніх учителів іноземних мов у процесі дистанційного навчання 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, Херсон, 2017. 20с.
4. Колос К. Система Moodle як засіб розвитку предметних компетентностей учителів інформатики в умовах дистанційної післядипломної освіти автореф. дик. канд. пед. н. 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті К. 2012. 21с.
5. Павленко О. Використання дистанційного навчання в вищих навчальних закладах Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-3-2/16_Pavlenko.pdf
6. Ревенко Т. Сутність та основні складники освітнього процесу у закладах вищої освіти України // The Development of Public Administration System in Ukraine Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-3/doc/1/1_6.pdf
7. Хара О. Дистанційне навчання математики абітурієнтів у системі довузівської підготовки 13.00.02 – теорія та методика навчання

математика)автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Київ, 2010. 20с.